

majstori mletačkog slikarstva settecenta

gorica
listopad 1973—siječanj 1974.

kruno prijatelj

Izložba »Majstori mletačkog slikarstva settecenta« nadovezuje se na niz bijenálnih izložaba starog slikarstva u organizaciji Muzeja u Udinama, koji je započeo retrospektivnom izložbom Nicole Grassija 1961, a nastavio se 1964. izložbom Bombellija i Carnea, 1966. izložbom slika mletačkog settecenta u Friuliju, 1968. izložbom slika mletačkog seicenta u toj istoj pokrajini, i 1971. veličanstvenom Tiepolovom izložbom koja je pobudila pažnju čitavog kulturnog svijeta. Dok su prve četiri manifestacije održane u Udinama, a Tiepolova retrospektiva u jedinstvenim prostorijama vile Manin u Passerianu, ova je posljednja priređena u baroknoj palači Attens u središtu stare Gorice koja je za nas posebno vrijedna pažnje, jer je u njoj u službi te austrijske aristokratske porodice proveo posljednje godine svoga života posljednji veliki »Schiavone« Federiko Benković. Izložba je još jedan dokaz velikog interesa znanosti i publike našeg vremena za ovo posljednje značajno poglavlje slikarstva na lagunama, kome su u Veneciji bile

posvećene izložbe braće Guardi (1965) i mletačkih vedutista (1967), te sintetični prikaz slikarstva cijelog stoljeća pod naslovom »Od Riccija do Tiepola« (1969), a u Trstu zanimljiva izložba slika iz gradskih muzeja za povijest i umjetnost (1972). Osim toga i najnovija historiografija mletačkog slikarstva poklonila je posljednjih godina izuzetnu pažnju ovom razdoblju izdavanjem niza kapitalnih djela, od cjelovitog Pallucchinijeva prikaza čitavog stoljeća do više monografija o pojedinim umjetnicima, od kojih je najrecentnije opsežno djelo A. Morassija o braći Guardi u izdanju londonskog Phaidona. Otvaranje izložbe u Gorici bilo je povezano s najavom nove velike retrospektive u Passerianu, što će 1975. biti posvećena Sebastianu Ricciju i evropskom rokokou, i drugih manifestacija u vezi s tim majstorom koji je zastupljen i na našem tlu.

Upravo djelima Sebastijana Riccija započinje i gorička izložba koja je toga plodnog majstora, što je lutao od Venecije do Engleske i Francuske, Njemačke i Flandrije, predstavila sa tri dosad nepoznate slike iz udinskih privatnih zbirki: dramatskim »Prizorom tjeranja đavla« koji nas svojom mističnom i sablasnom atmosferom podsjeća na Magnasca, »Alegorijom umjetnosti« na kojoj je umjetnik dramatski ugođaj svjetlosnih kontrasta zamijenio istančanom rasvjetom i fluidnim potezima živih boja, te razigranom i dekorativnom »Fantazijom Satira«.

Marca Riccija, njegova nećaka i autora poznatih imaginarnih pejzaža, u kojima se spajaju fantastična komponenta rimsko-napuljskog pejzaža i odjek »romantične« vizije krajolika što ima svoj korijen u tradiciji mletačkog cinquecenta, zastupaju dva manja platna »Ubijanje zmije« i »Napad razbojnika« u privatnom vlasništvu, te izvanredni neobjelodanjeni »Krajolik s redovnicima« iz goričkog muzeja s jedinstvenim ugođajem u kojemu dominiraju zelenilo šuma, plavetnilo br-

da i srebrne nijanse neba protkanog bijelim oblacima.

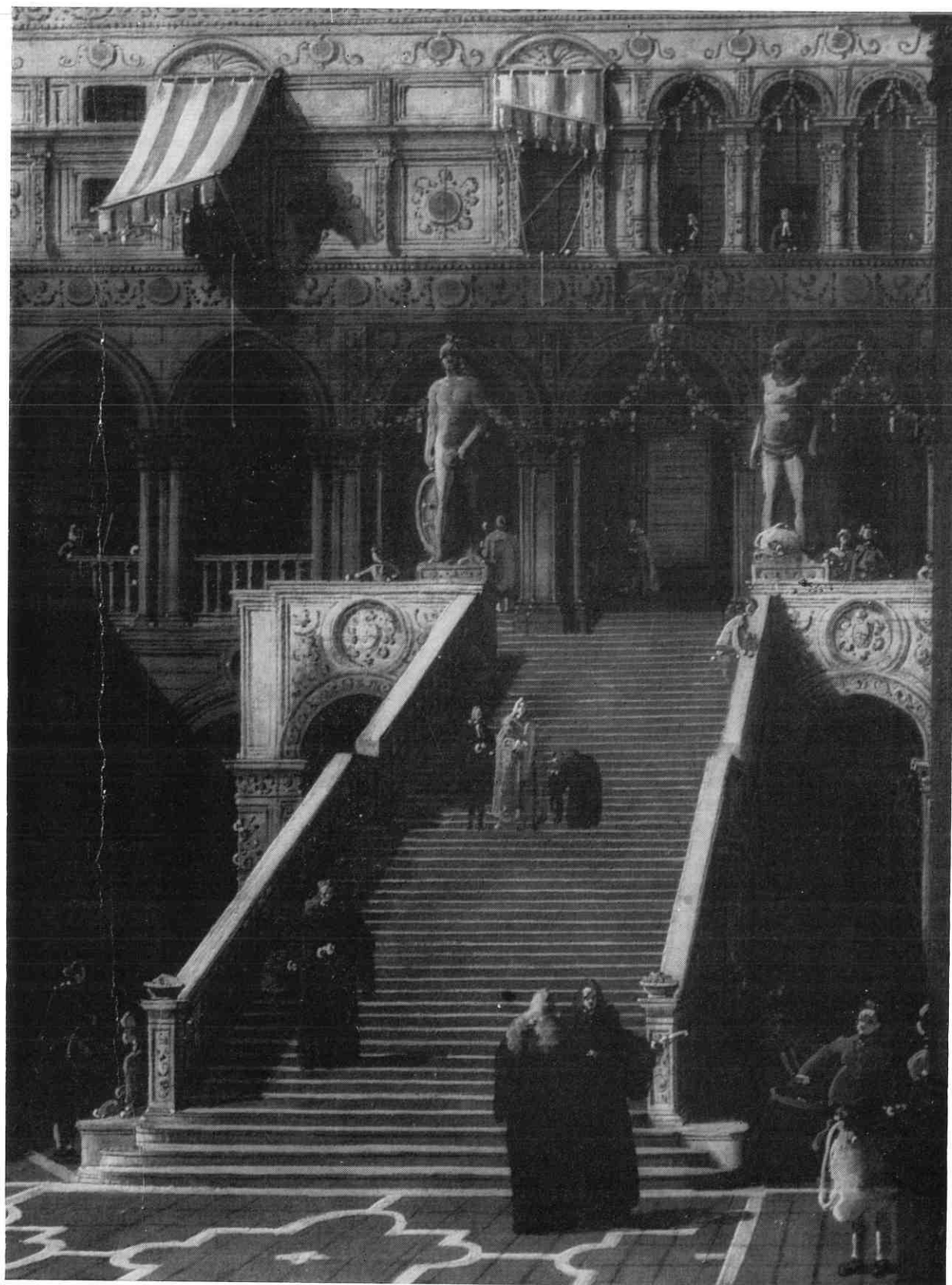
Na slike Riccijevih nadovezuje se i opus Sebastianova daka Gasparea Dizianiija, čiji smo katalog nedavno povećali prije nepoznatim djelima u Dalmaciji. Uz dvije kompozicije na mitološke i antikne teme svojim dimenzijama dominira na izložbi njegova poznata luneta »Navještenja« iz župne crkve u Colloredo di Montalbano, koja nam više svjedoči o njegovoj velikoj vještini. Dosad nepoznati »Krajolik s mlinom« njegova sina Antonija otkriva njegove veze s mletačkim pejzažistima, od Marca Riccija do Mariechija i Canaletta.

Posebnu cjelinu na izložbi čine djela trojice velikih korifeja mletačkog slikarstva prve polovice 18. st.: Gianbattiste Piazzette, Federika Benkovića i Gianbattiste Tiepola.

Uz poznatu svoju palu iz župne crkve u Medunu »Bogorodica s djetetom i svecima Gothardom, Urbanom, Filipom i Jakovom ml.«, vrlo karakterističnu za umjetnikovu kasnu fazu sa stanovitim akademskim prizvucima, te uz dva manja platna, Piazzettu zastupa i jedno od najzapaženijih djela izložbe: skica »Venera i Mars« iz jedne privatne zbirke u Pordenoneu. Ta slika predstavlja ranog Piazzettu u izuzetno nadahnutom trenutku i ističe se jedinstvenom svježinom, smionošću kompozicione sheme, dramatskim svjetlosnim rješenjem i slobodnim potezom kista koji se osjeća naročito na dijagonalno impostiranom Venerinu liku i na malim bijelim golubicama koje su možda najljepši detalj toga slikarskog dragulja.

Benković je predstavljen slikom iz zbirke Beretta u Lausaccu kod Udina, koja je bila već izložena na udijskoj i venecijanskoj izložbi settecenta. To je vizionarski »modelletto« na temu jednog euharističkog čuda, na kome su oko monstrance grupirane redovnice i anđeli u ekstazi. Ono što zapanjuje na tom platnu, koje se veže uz kasno, možda upravo uz goričko Benkovićevo razdoblje, s jedne je strane neobično

smion muzikalni kompozicioni ritam tih spiritualiziranih i svjesno deformiranih likova bliskih austrijskom baroku, a s druge profinjena koloristička gama koja ide od niza nijansi dominantnih suptilnih sivila do zlatnih žutila, intenzivnih karmina i azura u jednoj osobnim akcentima nadahnutoj atmosferi, građenoj na snažnim svjetlosnim kontrastima.

Logično je da je G. B. Tiepolo, jako povezan s Friulijem, prikazan većim brojem platna, od rane skice »Veliki svećenik sudi ratniku« iz Pordenonea (u kojoj se još osjeća Benkovićeve utjecaj), preko skupine platna iz katedrale u S. Daniele del Friuli i velike pale s raspelom u udinskoj katedrali, do popularne alegorijske skupine »Snage i Mudrosti« iz udinskog muzeja. Nakon nedavne velike Tiepolove retrospektive zaista nije bilo moguće pružiti novih prinova katalogu slikara, čije se djelo može ovdje doživjeti u njegovim mnogostrukim aspektima. Nepoznata su, međutim, bila dva manja platna sina mu Giandomenica, čiji je opus nedavno iscrpno i duhovito prikazan u Mariuzovoj monografiji.

Mimoilazeća djela N. Banbinija, najstarijeg od slikara zastupljenih na izložbi, čiji je oval sa sv. Ivanom Evanđelistom iz biskupske palače u Udinama očito nadahnut likom sv. Ivana na Ponzonijevoj pali u Cividaleu, G. A. Pellegrinija, od kojega bih upozorio na dramatsku skicu »Enej i Didona«, što se svojim fantazmagoričnim svjetlosnim bljeskovima gorućih plamenova i slobodom tretiranja likova razlikuje od tipične njegove vješte i pomalo sladunjave akademizirane manire, G. Amigonija, zastupljenog konjaničkim portretom grofa Rodolfa di Colloredo u kome, usprkos službenom karakteru slike, već živi duh rokoka i čiji je detalj duhovito izabran kao simbol cijele izložbe na plakatu i katalogu, te R. Carriere, G. B. Crosata i G. B. Pittonija, koji su svi zastupani novim atribucijama, upozorio bih posebno na sku-

pinu slika Nicole Grassija, velikog friulanskoga baroknog majstora, od kojega se niz slika nalazi i u Dalmaciji. Uz poznata platna »Jupitrovo rođenje« i »Susret Jakova i Rebeke« iz Udina i »Portret Giacoma Linussija« iz Tolmezza, nova je za slikarev katalog skica »Sv. Trojstvo s Bogorodicom i svecima« iz vremena oko 1740: na njoj susrećemo jednog još slobodnijeg Grassija koji, kao što dobro zapaža A. Rizzi u katalogu, »slobodnom fakturom i svjesno nedovršenim partijama dolazi do potpune dezintegracije forme«.

Posebnu cjelinu čine na izložbi najveći predstavnici mletačkog vedutizma od L. Carlevarisa preko Canaletta i F. Guardija do G. B. Bisonsa, uz koje se veže i arkadijska pejzažno-figurativna varijanta G. Zaisa i F. Zuccarellija. Upozorio bih posebno na dva dosad nepoznata signirana Carlevarisova pendanta: »Pejzaž s lukom« i »Pejzaž s ruševinama« iz Udina, i na dvije Canalettove izvanredne vedute Duždeve palače i Trga sv. Marka, koje je 1973. prvi put publicirao G. M. Pilo u »Paragoneu«. Premda Bison zaostaje za ostalim nabrojenim slikarima i znači zapravo kontinuitet njihove tradicije do sredine prošloga stoljeća uz odjeke klasicizma i romantizma, i ovaj izbor, uza sve slabosti nekih slika, pokazuje kako bi bilo potrebno da upravo Trst, gdje je najduže boravio i djelovao, posveti tom slikaru studioznu retrospektivu.

Iako poznate, dvije pale G. A. Guardija iz Belvedere di Aquileja i iz Pasiano di Pordenone uvijek su ugodan susret, osobito prva, zaista čudesna, za koju je dobro rečeno da je jedna od najljepših religioznih kompozicija evropskog settecenta; s njom je još 1916. G. Fogolari zapravo nesvjesno započeo mukotrpnu rekonstrukciju Gian Antoniovog opusa koji je tek naše doba definiralo i valoriziralo.

Dok je P. Longhi i ovaj put kao i u Udinama prikazan ciklusom genreslika iz dvorca u Zoppoli, koji dostojno ilustrira toga duhovitog Goldonija mletačkog slikarstva, za mene je bio posebni doživljaj »Portret čuvara podruma« iz Trsta sina mu Alessandra koji se ističe svojim neposrednim realističkim pristupom prožetim spontanim životnim intenzitetom.

Treba na kraju spomenuti F. Fontebassa s velikom palom iz Tolmezza, F. Zugna s malim platnom »Sv. Ana uči Bogorodicu čitati« i A. Canovu kao slikara s duhovitim mladenačkim »bozzettom« portreta Amedea Svaiera iz zbirke Coronini Cromberg u Gorici, na kome je model prikazan s dahom ironije i doveden do ruba karikature.

Izložba u Gorici popraćena je reprezentativnim katalogom s tekstom Alda Rizzija, direktora udinskog muzeja i neumornoga organizatora niza izložaba starih majstora koje su svojom studioznošću, značenjem i novim doprinosima znatnosti daleko prešle granice Friulija dobivši zaslužena talijanska i međunarodna priznanja.